

*Почитувани дами и господа
Почитуван претседателе на МАНУ - акад. Ѓорѓи Ефремов
Почитуван ректор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“
проф. д-р Александар Анчевски*

*Почитувани проректори
Почитуван министер за образование и наука на Р. Македонија
проф. д-р Ненад Новковски*

*Почитувани претставници од Министерството за образование
и наука на Р. Македонија*

Уважени госпи

Честа е особена, исклучителна, задоволството е големо што ја имам таа можност да го отворам научниот собир и да го одржам поздравното слово во чест на еден значаен датум од нашата литературна и културна историја: 125 години од смртта на најјучениот човек на своето време во својата татковина, учебникарот, преведувачот, филологот, фолклористот, преродбеникот Партениј Зографски.

Ве поздравувам од името на Институтот за македонска литература и Одборот за одбележување на овој значаен јубилеј. Институтот за македонска литература ја продолжува сопствената традиција. Со сиот респект оддава почит на личности кои со својот живот и својата дејност ја задолжиле сопствената - нашата - македонската наука, литература, култура и литературната историја. За тоа сведочат научните собири и научните симпозиуми посветени на Прличев, Шопов, Малески, Крле, Рацин, Вапцаров, Абациев, Чернодрински. За неколку месеци Институтот ќе одржи научни собири посветени на браќата Миладиновци (заедно со МАНУ), на Коле Неделковски и Антон Панов.

На 22 ноември 1976 година во МАНУ беше одбележена 100-годишнината од смртта на Партениј Зографски. Тогаш, почитта кон него ја искажаа Харалампие Поленаковиќ и Блаже Конески. Денес, повторно во храмот на македонската наука и уметност почитта ја искажуваат други генерации. Тоа укажува дека македонската наука не ги заборава и ги почитува сопствените вредности.

Во тоа име благодарност до сите гости, сите учесници и особена благодарност до претседателот на МАНУ - академик Ѓорѓи Ефремов кој сесрдно ја подржа иницијативата ова чествување да се одржи под овој покрив. Голема благодарност и до министерот за наука и Министерството во целост за дадената поддршка.

Домот на Василко Тризлоски Павле го прослави неговиот син. Кога во 1818, 1819 или можеби во 1820 година Василко доби син, веруваме дека не помислуваше: неговото име - благодарение на неговиот син ќе се спомнува и ќе се памети со децении и векови. Сигурно е, исто така, не помислуваше дека токму неговото чедо ќе стане најјучениот човек во Македонија во своето време. Но, тоа се случи! Почитуван, образуван, автор на десетина објавени книги и бројни печатени трудови по цариградските весници и списанија, Павле Тризлоски Хажиоски вложи огромна енергија и одигра значајна улога во просветното издигање на нашиот народ. Еден е од основачите и прв наставник во првото богословско училиште во манастирот Зограф на Света Гора. Познати се неговите иницијативи и заложби за школување на Македонци во Русија, иницијативите за формирање на првото училиште на народен јазик во Охрид, улогата во основањето на словенскиот оддел во печатницата на Кирјак Држилович во Солун. Неговото име е поврзано и со Кукуш, како прв владика.

Заслугата во формирањето - школувањето, трасирањето на неговата животна патека му припаѓа на архимандритот Анатолија Зографски. Павле ги послуша неговите совети и го испраќа својот син на школување. Манастирот Јован Бигорски е местото на совладувањето на писменоста а градот Охрид е местото во кое Партенија е ученик на Димитрија Миладинов. Оттогаш, сиот живот пријателува со струшките браќа. Имено, во манастирот Зограф, Константин го учи рускиот јазик а негов учител е токму Партенија. Во ноември 1856 година Константин заминува на студии во Москва а заслугата за тоа му припаѓа на Партенија. Меѓутоа, години подоцна, Партенија повторно ја нуди својата материјална и морална помош и поддршка на браќата Миладиновци. Но, овој пат неговата борба е неуспешна. Тој не успеал да ги ослободи своите пријатели од цариградските зандани.

Името на Зографски е поврзано и за Дечанскиот манастир, Призрен, Солун и грчкото класично училиште. Кога зборуваме за ова време и за Солун, секако мораме да се потсетиме на првиот македонски печатар Теодосија Синаитски и повторно на архимандритот Анатолија Зографски. Нив ги поврзува книгата НАЧАЛНОЕ УЧЕНИЕ СО МОЛИТВИ УТРЕН, објавена во 1838 година, која Партенија ја објави (како трето преработено издание по 20 години (1858г.)

Партенија Зографски се школува во Цариград и во Атина во која заминува во 1839 година „по покана на покровителот Анатолија Зографски, кој беше станал свештеник при црквата на руското пратеништво, при онаа црква во која десет години подоцна Григор Прличев го имаше оној непријатен инцидент со клисарот, инцидент кој предизвика две темпераментни песни, испеани од Прличев во лутина, и еден жолчен напад во стихови од професорот на Прличев“.¹ Воден од својот покровител, Партенија се закалуѓерува во манастирот Зограф и оттогаш го добива името Партенија кому му го додава и презимето Зографски - според манастирот. Неговото школување продолжува во Кипријановскиот манастир (1843/44), Кишинската духовна семинарија, Киевската семинарија, Московската духовна академија (1846-1849/50). Со завршувањето на богословските студии Партенија станал архимандрит, учен, познавач на неколку јазици: рускиот, грчкиот, латинскиот, еврејскиот, старохалдејскиот, а францускиот јазик го учи во Париз и кај Димитрија Миладинов.

Последниот странски град во кој претстојува Партенија е Петроград. Со нарушено здравје во манастирот Зограф предава црковни предмети, граматика, географија и аритметика. Овде, во манастирот, повторно е во контакт со Константин Миладинов кој ја совладува словенско-руската граматика и синтаксата. Партенија учителствувал и во богословското училиште на островот Халки кај Цариград каде предавал црковно - словенски јазик (1853). Меѓутоа, зографскиот манастир е неговото судбинско место: „своето знаење и учителската опитност ги искористи во борбата на јазичното поле, којашто се водеше ред години преде тоа и во која од македонските луѓе што ги сметаме за преродбеници најактивно учество

¹ Д-р Харалампие Поленаковиќ: Во екот на народното будење, Скопје, 1973, стр. 183 - 197.

земаше борбениот велешанец Јордан Хади Константинов Џинот, кој на својот мајчин јазик пишуваше не само разни книжевни состави и статии од областа на јазикот и правописот“².

Имено, во ова место започнува научната филолошка и учебникарската дејност на Партенија Зографски. Тука започнува и неговата борба за независна словенска црква. За епископот кукушко-полјански и митрополитот нишавски дознаваме и од сведоштвата и писанијата на неговите биографи Лазар Димитров³ и Филип Томов⁴, но и од подоцнежните проучувачи на неговата дејност. Блаже Конески рече: „Тој се обиде и теоретски да го постави прашањето за каков треба да биде писмениот јазик што ќе се употребува во Македонија“⁵. Според него, Партенија е „прв наш човек со извесна научна концепција за јазикот, со една система од погледи за народните говори и нивниот однос кон литературниот јазик, човек што навистина во тоа време можеше да придонесе за разработката на македонската граматика“⁶.

Партенија е вљубеник и почитувач и на македонскиот фолклор. Но, неговиот интерес не запира тука. Познат и значаен е неговиот превод (еден од првите) на Пространото Климентово житие од Теофилакт Охридски, значајни се неговите „НАРАВОУЧИТЕЛНИ СОВЕТИ“ преку кои учи на морал, етика и патриотизам.

Партенија Зографски имал поддршка за својата дејност. Неговите истомисленици, неговите пријатели се радувале на неговите успеси. Да се потсетиме на песните нему посветени од Рајко Жинзифов („Питање и

² Харалампие Поленаковиќ: „Преродбеникот Партенија Зографски“ во : 36. Свечен собир посветен на 100-годишнината од смртта на Партенија Зографски, МАНУ, Скопје, 1977, стр.9.

³ Лазар Димитров: Обшествената и книжовната деиност на Хаджи Партени Зографски. Извести на семинара по славинска филологи при Университета в София за 1904 и 1905, стр.359-380.

⁴ Филип Томов: Живот и деиност на Хаджи Партени, архимандрит Зографски, епископ кукушко-полјански и митрополит нишавски; „Македонски преглед“, 10,1 и 2, 1936, стр.31-100.

⁵ Блаже Конески: Кон македонската преродба, Македонските учебници од 19 век, Скопје, 1959, стр.30.

⁶ Ибид. стр.32-33.

одговор“ и „Гулаб“⁷ испеани во чест на неговото именување за владика. Меѓутоа, Партенија имал и бројни непријатели. За нападите врз него сведочи Андреја Петковиќ, како и А. В. Рачински...

Наклеветен, осамен, отстранет од митрополитската столица Партенија Зографски умира на 7 февруари 1876 година во Цариград. Делото никогаш никому не може да биде одземено. Борбите водени за доброто на својот народ - истиот тој народ ги почитува и возвеличува.

Сосема во право и безмалку видовито Рачински за Партенија Зографски рече: „него ќе го фалат потомците“.

4. април 2001
МАНУ, Скопје

Д-р Јованка Стојановска-Друговац

⁷ Во: „Братски труд“, Москва, 1860, кн. 1,12 - 16; „Български книжици“, София, ноември 1860, стр. 22.